

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแบบคัดกรอง

1. ความหมายของการคัดกรองนักเรียน
2. ขั้นตอนการพัฒนาแบบคัดกรอง
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแบบคัดกรอง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น

1. ความหมายและแนวคิดของพฤติกรรมเสี่ยง
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยง
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัยรุ่น
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น

1. ความหมายของพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น
2. ประเภทของพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น
3. สาเหตุของพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแบบคัดกรอง

1. ความหมายของการคัดกรองนักเรียน

การคัดกรองนักเรียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการในการดูแลให้ความช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีรูปแบบและขั้นตอนอย่างชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการ กิจกรรม และเครื่องมือที่สามารถปฏิบัติได้ โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องหรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนจากโรงเรียน (Atkins-Burnett & Meisels, 2005; Meisels, 1988; กรมสุขภาพจิต, 2544b, 2545) ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นกระบวนการและมีระบบขั้นตอน ซึ่งทำให้นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเอง มีแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง รวมทั้งครูได้รู้จักนักเรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมและป้องกันปัญหาของผู้เรียนไม่ว่าจะจะเป็นกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง (Guralnick, 2001; Squires, Bricker, & Potter, 1997; กรมสามัญศึกษา, 2544; กรมสุขภาพจิต, 2544a) โดยมีมาตรฐานคุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกโรงเรียน ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูอาจารย์ มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน (Guralnick, 2001; Squires, et al., 1997; วิสวรรณ พลเสน, 2547)

นอกจากนี้การคัดกรองนักเรียนยังหมายถึงการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนเพื่อนำมาใช้ในการจัดกลุ่มนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ ได้แก่ การจัดนักเรียนอยู่ในกลุ่มที่มีพฤติกรรมปกติตามเกณฑ์การคัดกรอง และกลุ่มเสี่ยง/กลุ่มที่มีปัญหา ได้แก่ การจัดนักเรียนอยู่ในกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยง/กลุ่มที่มีปัญหาด้านพฤติกรรมตามเกณฑ์การคัดกรอง ซึ่งโรงเรียนต้องให้การช่วยเหลือ ป้องกันหรือแก้ไขปัญหากับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงดังกล่าวนี้ตามแต่กรณี (กรมสุขภาพจิต, 2544b) การคัดกรองนักเรียนกลุ่มเสี่ยงมีประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหามาตรับบุคคลยิ่งขึ้น สามารถดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน ผลการคัดกรองนักเรียนจำเป็นต้องเก็บเป็นความลับและต้องระมัดระวังอย่างยิ่งไม่ให้นักเรียนรู้ว่าถูกจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง/กลุ่มที่มีปัญหา โดยเฉพาะนักเรียนวัยรุ่นที่มีความไวต่อการรับรู้ ถึงแม้ว่านักเรียนจะรับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนก็ตาม เพื่อป้องกันการล้อเลียนในหมู่เพื่อนอีกด้วย นอกจากนี้หากมีการประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อช่วยเหลือนักเรียนก็ควรระมัดระวังการสื่อสารและต้องให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงผลดีผลเสียของการคัดกรองและการแก้ไขปัญหาดังกล่าว (Squires, Bricker, & Potter, 1997; กรมสุขภาพจิต, 2545)

ดังนั้นกล่าวได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการป้องกัน ส่งเสริม และแก้ไขปัญหามาตรับนักเรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน มีวิธีการ และมีเครื่องมือในการดำเนินงาน รวมทั้งต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยอาศัยกระบวนการคัดกรองในการจัดกลุ่มนักเรียนออกเป็น 2

กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ และกลุ่มเสี่ยง/กลุ่มที่ปัญหาตามเกณฑ์ ซึ่งโรงเรียนจะต้องให้การช่วยเหลือนักเรียนเพื่อป้องกันหรือแก้ไขปัญหามาตามหลักการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. ขั้นตอนการพัฒนาแบบคัดกรอง

การพัฒนาแบบคัดกรองมีขั้นตอนในการดำเนินการที่ไม่แตกต่างกับการพัฒนาเครื่องมือวิจัยชนิดอื่น ๆ เช่น แบบทดสอบ แบบสอบวัด แบบประเมิน และแบบวินิจฉัย เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วจะมีขั้นตอนหลัก ๆ อยู่ 2 ขั้น คือ (อุทุมพร จามรมาน, 2532)

1. ขั้นตอนการสร้าง เป็นขั้นตอนในการศึกษาแนวคิดทฤษฎี การกำหนดขอบเขต การให้ความหมายลักษณะที่จะวัด การกำหนดจำนวนข้อความและรูปแบบ การเขียนคำชี้แจง การเขียนข้อความการทดลองใช้ และการปรับปรุงเครื่องมือวัด

2. ขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือ เป็นการนำเครื่องมือที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น วิเคราะห์หาความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ วิเคราะห์หาเกณฑ์ในการแปลผล และจัดทำคู่มือที่เกี่ยวข้องกับวิธีการแปลผลและการใช้เครื่องมือ

เมื่อจำแนกรายละเอียดของขั้นตอนหลักในการพัฒนาแบบคัดกรองทั้ง 2 ขั้นดังกล่าวข้างต้นสามารถแบ่งขั้นตอนย่อย ๆ ได้ 9 ขั้น ดังนี้ (Lanyon, 1970; Lanyon, 2004; อโนทัย แทนสวัสดิ์, 2546; อุทุมพร จามรมาน, 2532)

ขั้นที่ 1 การกำหนดขอบเขตและจุดมุ่งหมายในการพัฒนาแบบคัดกรอง เป็นการกำหนดกรอบประเด็นเนื้อหาของพฤติกรรมเสี่ยงที่ต้องการจะวัดหรือคัดกรอง และคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมายที่ใช้แบบคัดกรอง โดยอาจมีการศึกษาถึงสภาพปัญหาของพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวตั้งแต่ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตควบคู่กัน เพื่อเป็นแนวทางเบื้องต้นในการกำหนดพฤติกรรมดังกล่าวให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด

ขั้นที่ 2 การกำหนดโครงสร้างและนิยามตัวแปรที่จะวัด เป็นการศึกษานิยามและทฤษฎี เอกสารและแบบทดสอบหรือแบบคัดกรองแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะที่ต้องการจะวัด เพื่อให้เกิดความชัดเจนในนิยาม และลักษณะของพฤติกรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะกำหนดให้เป็นรูปธรรมที่สามารถวัดหรือสังเกตได้ หรือเป็นการแปลงจากลักษณะนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ซึ่งต้องเขียนนิยามสิ่งที่ต้องการศึกษาใหม่ให้ชัดเจนเพื่อประโยชน์ในการสร้างแบบคัดกรองให้ถูกต้อง นิยามอาจไม่เหมือนเก่าก็ได้ แต่ต้องมีเหตุผลสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว

ขั้นที่ 3 เลือกรูปแบบ ชนิด และประเภทของแบบคัดกรอง โดยทั่วไปการพัฒนาแบบทดสอบหรือแบบคัดกรองมีรูปแบบหลายชนิดหลายประเภท เช่น ประเภทข้อความเดี่ยว ประเภทข้อความคู่ ประเภทสถานการณ์ และประเภทภาพ เป็นต้น นอกจากนี้การกำหนดคำตอบก็มีรูปแบบหลายชนิดหลายประเภท

เช่นกัน เช่น เลือกตอบถูกหรือผิด เลือกตอบเพียงคำตอบเดียว เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ เลือกตอบให้เรียงลำดับ ให้เติมข้อความสั้น ๆ และอาจเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (เห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย) เป็นต้น ดังนั้นควรมีการพิจารณาให้เหมาะสมกับประเด็นเนื้อหาและลักษณะกลุ่มเป้าหมายเป็นหลักสำคัญ

ขั้นที่ 4 เขียนข้อคำถามตามนิยามพฤติกรรมแต่ละด้าน เป็นการสร้างข้อคำถามหรือลักษณะที่แสดงถึงพฤติกรรมนั้น ๆ ให้สอดคล้องกับโครงสร้างและนิยามการวัด ซึ่งในขั้นแรกเริ่มควรสร้างให้มีข้อคำถามมากข้อ อย่างน้อยควรมี 2 เท่าของข้อคำถามที่จะนำไปใช้จริง โดยควรเขียนคำถามที่เข้าใจง่ายที่สุด ชัดเจน รัดกุม สั้นกะทัดรัด ไม่ใช่คำถามซ้อนคำถาม และมีการเรียงคำถามตามลำดับความคิด คำนึงถึงความสนใจและความกระตือรือร้นของผู้ตอบ

ขั้นที่ 5 ตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา โดยให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านเป็นผู้ตรวจสอบและพิจารณาความถูกต้องด้านนิยาม ภาษา และรูปแบบ รวมทั้งพิจารณาว่าแต่ละข้อคำถามมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของแบบคัดกรองหรือไม่ แล้วพิจารณาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นที่ 6 ตรวจสอบคุณภาพด้านอำนาจจำแนก เป็นการพิจารณาถึงความสามารถแบบคัดกรองในการจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มตามจุดมุ่งหมายของแบบคัดกรองคือ กลุ่มปกติและกลุ่มเสี่ยง โดยการนำแบบคัดกรองไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายแล้วนำผลมาวิเคราะห์ด้วยค่าการทดสอบทีหรือค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมจากข้ออื่น ๆ ที่เหลือทั้งหมด (Item Total Correlation) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์ของเพียร์สัน (Pearson Product-Moment Correlation Coefficient) และคัดเลือกข้อคำถามที่มีนัยสำคัญทางสถิติ เพราะแสดงว่าเป็นข้อคำถามที่สามารถในการจำแนกบุคคลออกเป็น 2 กลุ่ม แล้วปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 7 ตรวจสอบคุณภาพด้านความเชื่อมั่น เป็นการพิจารณาความสามารถของแบบคัดกรองในการที่จะวัดพฤติกรรมเสี่ยงแล้วได้ผลคล้ายคลึงกัน โดยการนำแบบคัดกรองไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายแล้วนำผลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวัดความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งต้องได้ค่า .70 ขึ้นไปถือว่าผ่านเกณฑ์ความเชื่อมั่น

ขั้นที่ 8 การสร้างเกณฑ์ปกติ (Norms) ซึ่งเป็นคะแนนที่บ่งชี้ถึงระดับความสามารถหรือสำหรับแปลความหมายของผู้ได้รับการคัดกรองว่าอยู่ระดับใดของกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยการวิจัยครั้งนี้จะสร้างเกณฑ์ปกติระดับท้องถิ่นหรือระดับจังหวัด (Local norms) โดยการเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายที่มีขนาดใหญ่และมีความเป็นตัวแทนของประชากร แล้วคำนวณคะแนนมาตรฐานและค่าเปอร์เซ็นต์ไทล์

ขั้นที่ 9 การจัดทำคู่มือการใช้แบบคัดกรอง ซึ่งเป็นการอธิบายถึงแนวทางและวิธีการในการนำแบบคัดกรองไปใช้ โดยคู่มือดังกล่าวมีส่วนประกอบของรายละเอียดคือ วัตถุประสงค์ของแบบคัดกรอง ลักษณะของแบบคัดกรอง การพัฒนาแบบคัดกรอง คุณภาพของแบบคัดกรอง วิธีการดำเนินการคัดกรอง การตรวจให้คะแนน การแปลความหมายคะแนน และการใช้เกณฑ์ปกติในการแปลผล

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแบบคัดกรอง

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่พฤติกรรมเสี่ยงต่อการรังแกผู้อื่นอยู่จำนวนพอสมควร เช่น การสร้างแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคสื่อลามกของวัยรุ่น โดยศึกษากับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 900 คน พบว่า แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคสื่อลามกของวัยรุ่น มีข้อคำถามจำนวน 53 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 10.28 ถึง 28.28 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.32 ถึง 0.81 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 และคะแนนของเกณฑ์ปกติอยู่ในช่วง 53 ถึง 265 ตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ของเกณฑ์ปกติในช่วง 4.4 ถึง 100.0 และคะแนนที่ของเกณฑ์ปกติอยู่ในช่วง T33 ถึง T90 (ตริษา เชาว์ฉลาด, 2548) การสร้างแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับเพศของวัยรุ่นชาย โดยศึกษากับนักเรียนชายที่กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 จำนวน 1,157 คน พบว่า แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมกับเพศของวัยรุ่นชายประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 64 ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 3.479 ถึง 19.967 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.9303 ตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ของเกณฑ์ปกติอยู่ระหว่าง 0.04 ถึง 99.96 และคะแนนที่ปกติของเกณฑ์ปกติอยู่ในช่วง T16 ถึง T 84 (พจมาศ ปักธงไชย, 2549) และการสร้างแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น โดยศึกษากับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร รวม 3 เขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 3 โรงเรียน เป็นจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 600 คน พบว่า แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 51 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 5.95 ถึง 24.93 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.23 ถึง 0.68 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93 ตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ของเกณฑ์ปกติอยู่ระหว่าง 0.2 ถึง 100 และคะแนนที่ของเกณฑ์ปกติอยู่ในช่วง T21 ถึง T90 (รุ่งรังสิมา สัตยาไชย, 2549)

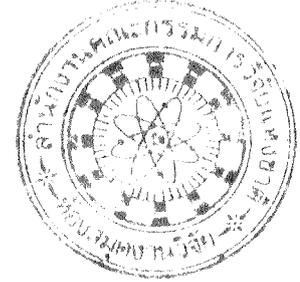
นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคอาหารที่ไม่เหมาะสมของวัยรุ่น ศึกษาที่ศึกษากับนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร จำนวน 1,305 คน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการบริโภคอาหารที่ไม่เหมาะสมของวัยรุ่น ประกอบด้วย 4 ด้าน: ด้านการบริโภคอาหารจานด่วนและอาหารขยะ ด้านการบริโภคอาหารไม่ครบ 5 หมู่ ด้านการบริโภคอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และด้านการบริโภคอาหารไม่เป็นเวลา ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 2.107 ถึง 15.332 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.7681 มีคะแนนที่ของเกณฑ์ปกติอยู่ระหว่าง T16 ถึง T84 และตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์อยู่ระหว่าง 0.04 ถึง 99.96 (อุรปริย์ เกิดในมงคล, 2549) การสร้างแบบคัดกรองและโปรแกรมป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการต่อต้านสังคมของวัยรุ่น โดยศึกษากับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร รวม 3 เขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 3 โรงเรียน 900 คน พบว่า แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการต่อต้านสังคมของวัยรุ่น ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 49 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 3.68 ถึง 19.08 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.33 ถึง 0.64 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 ตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ของเกณฑ์ปกติอยู่ระหว่าง 0.1 ถึง 100 และคะแนนที่ของเกณฑ์ปกติอยู่ในช่วง T21 ถึง T90 (พรทิพย์ เส้นสด, 2549) และการสร้างแบบคัดกรองและโปรแกรมป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการคบเพื่อนต่างเพศที่ไม่เหมาะสมของวัยรุ่น โดยศึกษากับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร รวม 3 เขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 9 โรงเรียน 1,296 คน พบว่า แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการคบเพื่อนต่างเพศที่ไม่เหมาะสม ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 27 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 8.76 ถึง 28.3 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.80 ตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ของเกณฑ์ปกติอยู่ระหว่าง 0.20 ถึง 100.00 และคะแนนที่ของเกณฑ์ปกติอยู่ในช่วง T21 ถึง T90 (ดลฤดี บุญชู, 2549)

รวมทั้งการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สิ่งเสพติดของวัยรุ่น โดยศึกษากับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนแห่งหนึ่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 800 คน พบว่า แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการใช้สิ่งเสพติดของวัยรุ่น ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 25 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 2.400 ถึง 10.321 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.9286 (พระอภิเดช โยชน์เย็น, 2551) การสร้างแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดการพนันของวัยรุ่น โดยศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 1,000 คน พบว่า แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดการพนันของวัยรุ่น ประกอบด้วยข้อคำถาม 80 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 8.37 ถึง 29.53 ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมจากข้ออื่น ๆ ที่เหลือทั้งหมดอยู่ระหว่าง 0.45 ถึง 0.71 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.9788 ตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ของเกณฑ์ปกติอยู่ระหว่าง 4.7 ถึง 100.0 คะแนนที่ปกติของเกณฑ์ปกติอยู่ในช่วง T 35.0 ถึง T 85.6 (พระมหาคัมภีร์ สมดี, 2551) การสร้างแบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของวัยรุ่น โดยศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร รวม 3 เขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 3 โรงเรียน จำนวน 1,087 คน พบว่า แบบคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของวัยรุ่น ประกอบด้วยข้อคำถาม 32 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 7.85 ถึง 33.27 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.37 ถึง 0.79 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 ตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ของเกณฑ์ปกติอยู่ระหว่าง 2.07 ถึง 99.95 คะแนนที่ปกติของเกณฑ์ปกติอยู่ในช่วง T 38 ถึง T 94 (ศรินภัทร์ นีร์ฤพุดมิชย์กุล, 2551)

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการสร้างหรือพัฒนาแบบคัดกรองนั้นต้องผ่านกระบวนการหาคุณภาพทั้งในด้านความตรง อำนาจจำแนก ความเชื่อมั่น และมีการสร้างเกณฑ์ปกติสำหรับใช้ในการตัดสินใจด้วย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น

1. ความหมายและแนวคิดของพฤติกรรมเสี่ยง

พฤติกรรมเป็นการแสดงออกถึงการกระทำ อากา ร บทบาท ลีลา ท่าที และความประพฤติ ซึ่งสามารถสังเกตได้หรือสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสหรืออาจวัดได้ด้วยเครื่องมือ (กันยา สุวรรณแสง, 2536) ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดจากการกระตุ้นหรือมีแรงจูงใจจากสิ่งเร้าต่าง ๆ กระบวนการคิดกลั่นกรอง และความตั้งใจที่จะทำให้เกิดขึ้นเพื่อให้ผู้อื่นได้สัมผัสรับรู้ โดยพฤติกรรมที่มีสาเหตุหรือที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน อาจมีกิริยาท่าทางแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับบุคคล เวลา สถานที่หรือสถานการณ์เปลี่ยนไป และขึ้นอยู่กับอารมณ์ความรู้สึกของผู้กระทำ (สุรพล พะยอมแย้ม, 2545; Pavlidis, 2002) นอกจากนี้พฤติกรรมยังเป็นสิ่งกำหนดบุคลิกภาพของมนุษย์ที่แสดงออกโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งเป็นการแสดงออกที่มีจุดมุ่งหมายชัดเจน (ณัฐนันท์ วิชัยรัมย์, 2545; Cartwright, 2000) เป็นปฏิกริยาหรือกิจกรรมทุกชนิดที่สามารถสังเกตได้โดยตรง เรียกว่า "พฤติกรรมภายนอก" เช่น เดิน กิน พูด หัวเราะ เป็น และที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรงแต่อาศัยเครื่องมือบางอย่างช่วยสังเกตหรือวัดเรียกว่า "พฤติกรรมภายใน" เช่น ความเข้าใจ การรับรู้ การตัดสินใจ ความรู้สึก ทศนคติ ความคิดเห็น ความคิดจินตนาการ เป็นต้น (เฉลิมพล ต้นสกุล, 2541; ธนินี เขียวอยู่, 2546)

การแสดงออกของพฤติกรรมหรือการกระทำมีลำดับเป็นกระบวนการ 3 ประการ คือ **กระบวนการรับรู้** เป็นกระบวนการเบื้องต้นที่เริ่มมาจากบุคคลได้รับสัมผัสหรือข่าวสารจากสิ่งเร้าต่างๆ โดยผ่านระบบประสาทสัมผัส ซึ่งรวมถึงความรู้สึกกับสิ่งเร้าที่สัมผัส **กระบวนการคิดและเข้าใจ** เป็นกระบวนการที่อยู่ภายในจิตใจที่พัฒนาการจากการเรียนรู้ การสัมผัส และการรู้สึกที่นำมาสู่การคิดการเข้าใจ ซึ่งมีความละเอียดซับซ้อน **กระบวนการแสดงออก** เป็นปฏิกริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าใดสิ่งเร้าหนึ่ง ซึ่งอาจแสดงออกมาเพียงบางส่วนหรือเพียงส่วนหนึ่งจากพฤติกรรมที่มีอยู่ทั้งหมด โดยกระบวนการทั้ง 3 นี้ไม่สามารถแยกแยะออกจากกันได้ เพราะการเกิดพฤติกรรมในแต่ละครั้งนั้น จะมีความต่อเนื่องกันอย่างมาก การแยกวิเคราะห์นี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจให้มากขึ้น (ณัฐนันท์ วิชัยรัมย์, 2545; Pavlidis, 2002)

ส่วนคำว่า "พฤติกรรมเสี่ยง" หมายถึง พฤติกรรมที่ทำแล้วเสี่ยงต่อการเสียชีวิต พิการ พุพพลภาพ เกิดผลเสียต่อสุขภาพอนามัยและผลเสียต่อจิตใจทั้งทางตรงและทางอ้อม และมีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ความเสี่ยงของบุคคลว่ามีอะไรบ้างที่เป็นอันตรายหรือเป็นภัยคุกคามต่อชีวิต (ปวีณา สายสูง, 2541)

นิรมล เมืองโสม, 2543; Canter, 1980) เป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น แสดงออกเกินขอบเขตปรับตัวทางเพศไม่เหมาะสม ทดลองดื่ม เสพ สูดสิ่งเสพติด เริ่มมีปัญหาการเรียน เป็นต้น (กรมสุขภาพจิต, 2544; Cartwright, 2000) และเป็นการกระทำที่เสี่ยงที่มีแนวโน้มไปสู่พฤติกรรมถาวรที่อาจก่อให้เกิดปัญหาผลเสียต่อตนเองและผู้อื่นทั้งร่างกายและจิตใจ (ธนินี เขียวอยู่, 2546 ; Pavlidis, 2002)

พฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นสามารถจำแนกออกเป็น 6 ด้าน คือ การได้รับบาดเจ็บ การสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และการใช้สารเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ การรับประทานอาหาร และการออกกำลังกาย (ซูลีพร ศรศรี, 2541) พฤติกรรมเสี่ยงของเด็กโดยพื้นฐาน คือ ความอยากรู้อยากลองของเด็กเองและเมื่อประกอบกับแรงจูงใจ กระตุ้นให้ความเสี่ยงมีโอกาสกระทำได้ไม่ยาก การริเริ่มทดลองเพื่อรู้ครั้งแรกเป็นพฤติกรรมเสี่ยงเบื้องต้นที่ส่งผลให้มีการกระทำซ้ำ และบางคนมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นพฤติกรรมที่ถาวร ซึ่งพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นสามารถจัดเป็น 5 กลุ่มดังนี้ (วิลาสินี ชิตเชิดวงศ์, 2547; Canter, 1980; Reason, 2000)

1. พฤติกรรมที่ไม่ยั้งคิด เช่น การเล่นเกมพนันหรือกีฬาที่โลดโผนอันตราย หรือมอเตอร์ไซด์ผาดโผน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมา
2. การไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ พฤติกรรมเหล่านี้จะเริ่มจากความรุนแรงน้อยๆ เช่น ดื้อ พุดหยาบ เสี่ยงดั่ง โดยที่เขาไม่รู้ว่า เป็นพฤติกรรมที่ผิดและถือว่าไม่เสียหาย ก่อให้เกิดปฏิกิริยาทางลบจากบุคคลอื่น บางคนถูกตีตราจากสังคม ทำให้โอกาสกลับมาปฏิบัติให้ดีขึ้นได้ยากและกลายเป็นบุคลิกภาพที่ติดปกติได้
3. การละเมิดกฎเกณฑ์และสิทธิของผู้อื่น พฤติกรรมนี้เริ่มรุนแรงขึ้นจนทำให้ผู้อื่นและสังคมเดือดร้อน เช่น ก้าวร้าวเกร การทำร้ายร่างกายผู้อื่น การทำลายทรัพย์สินสาธารณะ ซึ่งวัยรุ่นมักทำด้วยความคึกคะนอง ขาดการควบคุมตัวเอง
4. พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมกับวัย คือ การสนใจเรื่องเพศมากกว่าปกติ การแสดงออกทางเพศที่ไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ ปัญหาเหล่านี้นำมาซึ่งปัญหาต่อตนเองและผู้อื่น และส่งผลเสียสู่สังคม โดยที่เขาไม่รู้ตัว
5. พฤติกรรมการใช้ยาหรือสารเสพติด เป็นพฤติกรรมที่วัยรุ่นใช้หาความสุขหรือแก้ไขความทุกข์ในระยะเวลาอันสั้น ซึ่งเป็นพฤติกรรมเสี่ยงที่รุนแรงมากจนเป็นอาชญากรรมและทำลายอนาคตโดยสิ้นเชิง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า พฤติกรรมเป็นการกระทำที่บุคคลแสดงออกหรือตอบสนองต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในแต่ละสถานการณ์ ทั้งที่เป็นการกระทำใด ๆ ที่สามารถสังเกตได้และที่สังเกตไม่ได้ ส่วนพฤติกรรมเสี่ยงเป็นการแสดงออกหรือการกระทำที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ อันอาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพอนามัย ทั้งทางตรงและทางอ้อม และอาจเกิดผลเสียต่อชีวิต

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยง

การแสดงพฤติกรรมของบุคคลย่อมมีสาเหตุหรืออิทธิพลที่แตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นที่สำคัญมีดังนี้

1. สภาพทางครอบครัว ครอบครัวที่ขาดวินัย ขาดความรับผิดชอบ ครอบครัวที่มีแต่การทะเลาะเบาะแว้ง ครอบครัวแตกแยก ไม่มีความสนใจใฝ่ดี เด็กที่อยู่ในมาตรฐานทางศีลธรรมต่ำ ครอบครัวที่ทำการฝ่าฝืนกฎหมาย ไม่มีศีลธรรม ไม่เคารพกฎหมาย ลักขโมย เป็นเด็กที่ชอบฝ่าฝืนสังคม เห็นการกระทำผิดในเรื่องร้ายแรงเป็นเรื่องธรรมดา หรือเกิดจากเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีมาตรฐานทางศีลธรรมสูง ไม่มีความอดทน ไม่รับผิดชอบ ไม่อดทนต่อความผิดหวัง บางคนมาจากครอบครัวที่มีความสัมพันธ์เห็นห่าง เช่น พ่อแม่ยุ่งกับการทำมาหากิน ไม่มีเวลาเอาใจใส่ บางครอบครัวไม่เคยชมเชยจึงทำให้เด็กขาดความภูมิใจในตนเอง มีความว่าเหว มีปมด้อยในใจ หาทงออกด้วยการเรียกร้อง ความสนใจแบบผิดๆ มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น กลุ่มวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ในวัยเรียนเป็นพวกที่มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ มีความสับสนในตนเอง และมีความสัมพันธ์ไม่ดีกับมารดา (พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2539; Rem Schmidt, 1993) รวมทั้งความผูกพันในครอบครัว ความรู้สึกใกล้ชิดติดต่อบิดามารดา การรับรู้ถึงการดูแลเอาใจใส่ที่ได้รับจากครอบครัว การมีความพึงพอใจต่อสัมพันธ์ภายในครอบครัว รวมถึงการมีความรู้สึกว่ามีคุณค่า เป็นที่รักและเป็นที่ต้องการของครอบครัว และจากการศึกษาพบว่า หากบุคคลในครอบครัวมีพฤติกรรมเสี่ยงก็จะทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงนั้น ๆ ด้วย เช่น ถ้าบิดามารดาติดเหล้าลูกก็มีโอกาสติดเหล้า 3-4 เท่า (พัชรินทร์ สิมทะราช, 2544; สมชาย จักรพันธุ์, 2543)

2. สภาพของสถานศึกษา ได้แก่ ปัญหาจากโรงเรียน ปัญหาจากกลุ่มเพื่อนนักเรียนปัญหาจากครู ภาวะเปรียบของโรงเรียน ปัญหาจากตัวนักเรียนเอง (พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2539)

3. สิ่งพิมพ์และสื่อมวลชน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบันทำให้ข้อมูลข่าวสาร สื่อมวลชน มีอิทธิพลและบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมของวัยรุ่น แบบอย่างที่เราเห็นในสื่อมวลชนทั้งทางหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ เช่น โฆษณาที่ชักจูงให้คนดื่มเหล้า แสดงตัวอย่างให้เห็นว่าการดื่มเหล้าเป็นสิ่งที่ดีเป็นที่ต้องใจเพศตรงข้าม แสดงถึงความสำเร็จหรือใช้ความเครียด ทำให้วัยรุ่นทำตามเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี และถูกต้องสามารถโน้มน้าวจิตใจเด็กให้ทำในสิ่งที่เลวร้ายได้ หรือเห็นจนชินตา คิดว่าเป็นเรื่องธรรมดาไม่เป็นความผิดแต่อย่างใด การแพร่ภาพทางหน้าหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ในด้านอาชญากรรม บรรยายวิธีการหรือทำแผนอาชญากรรม ซึ่งทำให้เด็กเห็นภาพความโหดร้าย ทารุณในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน เด็กอาจประทับใจในความเก่งกาจของผู้กระทำผิดจนถึงขั้นทดลองปฏิบัติเองบ้าง สื่อมวลชนที่ขาดหลักจริยธรรมจะเผยแพร่ภาพและข่าวสารที่ไร้สาระ แต่มีอิทธิพลต่อเด็กวัยรุ่นมาก เช่น การโฆษณาสินค้าฟุ่มเฟือยประเภทต่างๆทำให้เกิดการเอาอย่าง (พรพิมล เจียมนาครินทร์, 2539; พัทธรินทร์ สิมทะราช, 2544)

4. ความเชื่อและค่านิยม จากพัฒนาการทางด้านจิตสังคมของวัยรุ่นที่มักมีการแสวงหาความเป็นตัวของตัวเองและต้องการเป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อน ทำให้วัยรุ่นนี้ง่ายต่อการถูกชักจูงให้ทำกิจกรรมที่เห็นว่าตนเองเป็นที่ยอมรับมากขึ้นในกลุ่มเพื่อน ซึ่งมีการพบว่า วัยรุ่นมักมีพฤติกรรม เช่น การแต่งกาย ชอบแนวดนตรี นักแสดงหรือเพื่อนชายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน (พัชรินทร์ สิมทะราช, 2544; สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2538)

5. สถานที่พักอาศัย สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสุขภาพของบุคคลเช่น วัยรุ่นที่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่ง่ายต่อการเข้าถึงแหล่งบริการทางเพศหรือแหล่งบันเทิง ทำให้เสี่ยงต่อพฤติกรรมทางเพศได้ หรืออาศัยอยู่ในบริเวณที่เป็นแหล่งค้ายาเสพติด เป็นต้น (พัชรินทร์ สิมทะราช, 2544; สมชาย จักรพันธุ์, 2543)

6. การรับรู้บรรทัดฐานของกลุ่มเพื่อนในระยะวัยรุ่น เพื่อนจะเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างมากในการตัดสินใจในสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องเพศและการมีเพศสัมพันธ์ซึ่งเพื่อนสนิทมักจะเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่สำคัญ เพราะเพื่อนในกลุ่มเดียวกันมักมีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีอายุที่ใกล้เคียงกัน และอิทธิพลจากตัวแบบในสังคมหรือเพื่อนในกลุ่มเดียวกันมีผลต่อพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของวัยรุ่นได้เช่นกัน (พัชรินทร์ สิมทะราช, 2544)

7. การรับรู้พฤติกรรมเสี่ยง เป็นการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง เช่น การรับรู้พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่อการนำไปสู่การติดเชื้อเอชไอวีและโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์จะเกิดขึ้นได้ เมื่อวัยรุ่นมีความตระหนักและเอาใจใส่เรื่องราว ข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ และบุคคลใกล้ตัว (พัชรินทร์ สิมทะราช, 2544)

8. การรับรู้สมรรถนะของตนเอง การรับรู้สมรรถนะของตนเองมีผลต่อการตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสรีระร่างกาย อารมณ์จิตใจ และการปรับตัวในสังคมของวัยรุ่นจะเกี่ยวโยงกับการเริ่มพฤติกรรมเสี่ยง (พัชรินทร์ สิมทะราช, 2544)

ดังนั้นอาจสรุปสาเหตุที่เด็กวัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงว่า มาจากปัญหาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา และอยู่ในสภาพแวดล้อมในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมวัยรุ่นที่ผลักดันให้มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีปัญหา ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงและสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้เป็น 2 ส่วนคือ เกิดจากตัวของวัยรุ่นเอง ซึ่งก็เป็นเรื่องของความเชื่อและค่านิยม ประสบการณ์ การรับรู้ และเกิดจากสภาพแวดล้อมรอบตัวของวัยรุ่น ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางสังคม ครอบครัว ตลอดจนถึงชุมชน รวมถึงค่านิยมต่างๆ ของสังคม สิ่งเหล่านี้สามารถกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยหรือสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ของวัยรุ่นในปัจจุบัน

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัยรุ่น

คำว่าวัยรุ่นในภาษาอังกฤษใช้คำว่า "Adolescent" มีรากศัพท์เดิมมาจากภาษาละตินว่า "Adolescere" ซึ่งมีความหมายว่า เจริญเติบโต ไปสู่วุฒิภาวะ (กฤษณี คำชาย, 2542; สุขา จันทน์เอม, 2542) เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา อย่างรวดเร็ว จึงนับว่าเป็นวัยวิกฤติช่วงหนึ่งของชีวิต (ประทุม เป้นสุวรรณ, 2545) การเริ่มเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น ถือเอาความพร้อมทางร่างกายเป็นเครื่องตัดสิน คือ เพศหญิงจะพิจารณาจากการที่มีประจำเดือนมาครั้งแรก และในเพศชายพิจารณาจากการเริ่มมีฝันเปียก (สุขา จันทน์เอม, 2542) วัยรุ่นมีอายุอยู่ระหว่าง 10 – 24 ปีและสามารถแบ่งได้ 3 ระยะ คือ (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2545)

1. วัยรุ่นตอนต้น เป็นวัยที่เด็กผู้หญิงมีอายุระหว่าง 10-14 ปี เด็กผู้ชายมีอายุระหว่าง 12-16 ปี วัยนี้เริ่มมีพัฒนาการทางร่างกายอย่างรวดเร็ว มีการเจริญเติบโตทางเพศอย่างสมบูรณ์ทั้งในเด็กหญิงและเด็กชาย คือ การมีประจำเดือนครั้งแรกในเด็กผู้หญิง และการหลั่งสุจิครั้งแรกในเด็กผู้ชาย เริ่มมีความสนใจเพศตรงข้าม มีอารมณ์หงุดหงิด อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และสภาพแวดล้อม พบว่าวัยรุ่นแต่ละคน มีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ที่แตกต่างกัน วัยนี้เป็นช่วงวัยแห่งจินตนาการ ชอบสร้างวิมานในอากาศ ปัญหาของวัยรุ่นในระยะนี้จะอยู่ที่ตัวเอง วัยนี้จะเป็นวัยที่ต้องการค้นหาตัวเองว่าตัวเองคือใคร เริ่มมีความคิดอิสระ ไม่อยากไปไหนกับพ่อแม่

2. วัยรุ่นตอนกลาง เป็นวัยที่เด็กผู้หญิงอายุระหว่าง 14-18 ปี เด็กผู้ชายอายุระหว่าง 16-20 ปี วัยนี้จะมีพัฒนาการทางเพศที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เหมือนวัยผู้ใหญ่ จะมีการปรับปรุงบุคลิกภาพเลียนแบบผู้ใหญ่ที่ตนยกย่อง เริ่มมีความคิดพัฒนาด้านมโนธรรมมากขึ้น มีความเป็นเหตุเป็นผล ชอบทำสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ด้านอารมณ์ยังเปลี่ยนแปลงง่าย มักจะมีความขัดแย้งกับพ่อแม่ ดื้อรั้น ลองทำในสิ่งที่พ่อแม่ห้ามชอบลองในสิ่งที่ท้าทายความสามารถ ไม่นอภัย เพื่อนมีอิทธิพลสูง เริ่มสนใจเพศตรงข้าม และทดลองเกี่ยวกับเพศ

3. วัยรุ่นตอนปลาย เป็นวัยที่เด็กผู้หญิงอายุ 18-20 ปี เด็กผู้ชายอายุ 20-22 ปี เป็นวัยที่เข้าสู่วัยผู้ใหญ่และมีการเริ่มเข้าสู่วุฒิภาวะอย่างสมบูรณ์แบบ รู้จักบทบาทของตนเองอย่างเต็มที่ ระยะนี้จะมีการพัฒนาทางด้านจิตใจมากกว่าร่างกาย สำหรับวัยรุ่นระยะนี้ได้ผ่านการเป็นวัยรุ่นมาแล้ว 2 ระยะ วัยนี้จึงมีอารมณ์เย็นลง พร้อมทั้งจะพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ มีความคิดเป็นเหตุเป็นผล เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้อย่างชัดเจน ค่อนข้างยอมรับการให้คำแนะนำได้ง่ายกว่าวัยรุ่นตอนต้นและตอนกลาง มีความพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคม

วัยรุ่นซึ่งเป็นวัยแห่งหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตจะมีทั้งความเป็นเด็กและผู้ใหญ่อยู่ในคน ๆ เดียวกัน เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางร่างกายและจิตใจ อายุเฉลี่ยของเด็กชายที่เริ่มฝันเปียก คือ 13.6 ปี และเด็กหญิงเริ่มมีประจำเดือนครั้งแรกเมื่ออายุ ประมาณ 12.6 ปี วัยรุ่นส่วนใหญ่มีอารมณ์ไม่มั่นคง เป็นวัยแห่ง

ปัญหา ทั้งปัญหาด้านพฤติกรรมทางเพศ ด้านการติดสิ่งเสพติด เช่น บุหรี่ สุรา เป็นต้น จากรายงานการสำรวจวัยรุ่นระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร อายุเฉลี่ยการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกอยู่ที่ 14.5 ปี โดยเพศชายเริ่มมีเพศสัมพันธ์ที่อายุต่ำกว่าเพศหญิง อายุต่ำที่สุดของเพศชายคือ 9 ปี ส่วนอายุต่ำสุดของเพศหญิงคือ 14 ปี (กรมสุขภาพจิต, 2547) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาสถานการณ์และผลกระทบของพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นที่ศึกษาพบว่า วัยรุ่นไทยมีแนวโน้มจะมีเพศสัมพันธ์เร็วขึ้น สัดส่วนของวัยรุ่นที่มีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่น (11-12 ปี) มีแนวโน้มสูงขึ้น (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์, 2547) ในขณะที่การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมยาเสพติด พบว่า เยาวชนในเขตเมืองจะดื่มเหล้า/เบียร์มากกว่าเยาวชนในเขตชนบท (ร้อยละ 51.2 และร้อยละ 42.8) และอายุที่เริ่มดื่ม คือ 16 ปี ส่วนการสูบบุหรี่มีอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกัน ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท (ร้อยละ 24.1 และร้อยละ 26.4) (จรรยา เศรษฐบุตร และคณะ, 2541) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของชินุทัตย์ กาญจนะจิตรา และคณะ (2547) พบว่า นักดื่มส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ซึ่งมีจำนวนมากกว่าเกือบ 10 เท่า แต่อย่างไรก็ดีวัยรุ่นหญิงมีแนวโน้มการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มากขึ้น และยังพบว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการอิสรภาพ ไม่ชอบให้พ่อแม่หรือพี่น้องมายุ่งเรื่องส่วนตัวของตน ส่วนลักษณะโดยทั่วไปของวัยรุ่นในจังหวัดพัทลุง ไม่แตกต่างจากลักษณะของวัยรุ่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังผลการศึกษาของจิราภรณ์ เทพหนู (2546) ที่กล่าวว่า วัยรุ่นมากกว่าร้อยละ 50 เคยมีแฟน และปัจจุบันยังมีแฟนอยู่ ร้อยละ 35.3 และร้อยละ 41.1 เคยมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เช่น การกอด จูบ ร้อยละ 12.6 เคยมีเพศสัมพันธ์ สาเหตุที่มีเพศสัมพันธ์ ส่วนใหญ่เพราะว่า ความพอใจ/สนุก ร้อยละ 44.2 และยังพบว่าวัยรุ่นร้อยละ 23.9 เกี่ยวข้องกับสารเสพติด โดยร้อยละ 80.5 ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และร้อยละ 49.0 สูบบุหรี่ และเพศชายมีการใช้สารเสพติดสูงกว่าเพศหญิง ส่วนระดับการศึกษากับการใช้สารเสพติด นั้น กลุ่มที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และนักศึกษาระดับ ปวช. เคยใช้สารเสพติด ร้อยละ 40.9 ซึ่งสูงที่สุด และช่วงวัยนี้เป็นช่วงที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี และจากรายงานสรุปผลการดำเนินงานควบคุมเอดส์และกามโรคของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2546 สำรวจกลุ่มนักเรียนชายชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ร้อยละ 62.5 เคยมีเพศสัมพันธ์มาแล้ว ส่วนกลุ่มนักเรียนหญิง ร้อยละ 3.1 เคยมีเพศสัมพันธ์มาแล้วเช่นกัน

ความต้องการของวัยรุ่นนั้นไม่แตกต่างจากความต้องการของวัยอื่น ๆ ที่มีความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ ความต้องการอาหาร ความต้องการเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ ความต้องการทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการความรักและความปลอดภัย ซึ่งจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำเสนอสรุปความต้องการของวัยรุ่นได้ ดังนี้ (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2543)

1. ความต้องการด้านร่างกาย ได้แก่ ความต้องการในเรื่องโภชนาการต้องการอาหารเพื่อเป็นพลังงานในการเจริญเติบโต เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยที่ร่างกายเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและต้องใช้พลังงานมาก วัยนี้จึงต้องการสารอาหารที่มีประโยชน์และมีปริมาณมากเพียงพอ เพื่อช่วยในการสร้างความเจริญเติบโตของร่างกาย และจากการสำรวจความคิดเห็นและความต้องการของเยาวชนไทย เยาวชนทั้งใน

เขตเมืองและชนบทมากกว่าร้อยละ 80 มีอาหารรับประทานพอเพียงและถูกต้องตามหลักโภชนาการ ความต้องการด้านการพักผ่อนนอนหลับที่เพียงพอ ซึ่งวัยรุ่นควรได้รับการพักผ่อนนอนหลับวันละ 7 – 8 ชั่วโมง นอกจากนี้เด็กและเยาวชนยังต้องมีช่วงพักผ่อน โดยการทำกิจกรรมสันทนาการอีกประมาณ 2 ชั่วโมงต่อวัน ความต้องการด้านการเคลื่อนไหวและการออกกำลังกาย เนื่องจากวัยรุ่นร่างกายเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เป็นวัยที่มีความกระฉับกระเฉง ร่างกายจึงควรได้มีการฝึกการเคลื่อนไหวการออกกำลังกาย และในวัยนี้ ต้องการออกกำลังกายอย่างน้อยวันละ 1 ชั่วโมง การเล่นกีฬาต่างๆ นั้นเพื่อช่วยให้กล้ามเนื้อ กระดูก แขน ขา และประสาทสัมผัสต่างๆ มีความสัมพันธ์กัน และช่วยพัฒนารูปร่างที่สมบูรณ์แข็งแรง ได้สัดส่วน เป็นพื้นฐานในการพัฒนาบุคลิกภาพต่อไป

2. ความต้องการทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการความรัก ซึ่งความรักในที่นี่มีด้วยกันหลายแบบ คือ รักบิดามารดา รักญาติพี่น้อง รักเพื่อน รักพวกพ้อง และในขณะเดียวกันก็อยากให้เพื่อนรักตัวเอง ต้องการให้เพื่อนยอมรับตัวเอง รักเพื่อนต่างเพศ รักความสำเร็จ และการสำรวจเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อความรักของวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อความรักอยู่ในระดับค่อนข้างดี วัยรุ่นจึงมักจะเอาในใส่กับรูปร่างหน้าตาของตนมากขึ้น ความต้องการมีอนาคต ต้องการมีความสำเร็จ เป็นวัยที่อยากรับผิดชอบ อยากรับผิดชอบตัวเอง ดังนั้นวัยรุ่นจึงมีความต้องการโอกาสในการฝึกหัดเกี่ยวกับอาชีพ เพื่อเตรียมตัวสำหรับการประกอบอาชีพหารายได้เป็นที่พึ่งแก่ตนเองได้ ซึ่งจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและความสำเร็จในชีวิต ความต้องการโอกาสทางนันทนาการ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน วัยรุ่นต้องการที่จะพัฒนาความสนใจด้านสุนทรียภาพ ศิลปวัฒนธรรม กีฬา ดนตรี การพักผ่อนหย่อนใจและกิจกรรมทางศาสนา ตลอดจนการพัฒนาทัศนคติที่เหมาะสมในการดำรงชีวิตของตนเองเพื่อความสุขทางใจ และเพื่อสภาพชีวิตของตนเอง

3. ความต้องการทางด้านสังคม ได้แก่ ความต้องการประเพณีให้สมบทบาททางเพศของตนเอง ต้องการได้รับการยกย่อง การมีชื่อเสียง ซึ่งวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการให้สังคมยอมรับหรือชมเชย และการยอมรับจากผู้ใหญ่ วัยรุ่นอยากให้ผู้ใหญ่ยอมรับว่ามีความสามารถ และมีบางส่วนที่ต้องการปรับปรุงบุคลิกภาพ และคำแนะนำในการปรับตัว ต้องการเตรียมตัวสำหรับการมีชีวิตรู้ หรือมีประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้นผู้ใหญ่ควรให้วัยรุ่นได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ ในฐานะสมาชิกของสังคม จะช่วยให้วัยรุ่นมีความรับผิดชอบ เป็นตัวของตัวเองและช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น สำหรับวัยรุ่นที่มีอายุ ในช่วง 15–19 ปี ช่วงวัยนี้จะเริ่มมีพัฒนาการทางด้านความคิดมากขึ้น สามารถคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น เริ่มแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเอง เชื่อเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ ดังนั้นความต้องการของช่วงอายุนี้ คือ ต้องการการยอมรับจากสังคมและในขณะเดียวกันก็ต้องการที่จะเป็นอิสระในการคิดตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของตนเอง และวัยนี้ก็ยังต้องการความรักและความเข้าใจจากคนรอบข้างเช่นเดียวกัน

จากการที่วัยรุ่นเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงและหัวเลี้ยวหัวต่อเป็นวัยแห่งปัญหานั้น ทำให้มีการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของวัยรุ่น ซึ่งพบว่าปัญหาที่พบบ่อยมากในวัยรุ่นมีอยู่ 6 ประเภท คือ (ชินฤทัย กาญจนะจิตรา และคณะ, 2547)

1. ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ได้แก่ การเป็นสิว ซึ่งตัววัยรุ่นเองถือว่า ปัญหานี้เป็นปัญหาใหญ่ การมีกลิ่นตัวและโรคผิวหนัง ความอ้วนความผอม จากการรับประทานอาหารไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกสัดส่วน ซึ่งจากรายงานสถานการณ์โรคอ้วนในประเทศไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาพบว่า ชั้นที่เป็นโรคอ้วนสูงสุด ได้แก่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 24.9 และจากการสำรวจสภาวะเยาวชนไทย พ.ศ. 2541 พบว่า เยาวชนชายในเขตเมืองมีน้ำหนักตัวโดยเฉลี่ยมากกว่าเยาวชนชายในเขตชนบทส่วนเยาวชนหญิงมีน้ำหนักเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน การมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ เช่น การใช้สารเสพติด ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ซึ่งผู้ที่สูบบุหรี่ส่วนใหญ่ ร้อยละ 68 เริ่มสูบบุหรี่ขณะอยู่ในวัยรุ่น จากรายงานสุขภาพคนไทย พ.ศ. 2546 อัตราการดื่มสุราของวัยรุ่นชาย อายุ 15 – 19 ปี เพิ่มจากร้อยละ 19.9 พ.ศ. 2544 เป็นร้อยละ 33.5 พ.ศ. 2546 และวัยรุ่นหญิงก็เช่นกัน เพิ่มจากร้อยละ 1.9 เป็นร้อยละ 5.6 และจากสถิติของกรมการแพทย์ ซึ่งอ้างอิงไว้ในเอกสาร สถานการณ์สุขภาพของกลุ่มเด็กวัยรุ่นเรียนและเยาวชน รายงานว่าวัยรุ่นเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุจากการขนส่งทางบก พ.ศ. 2543 เป็นวัยรุ่นอายุ 15 – 19 ปี จำนวน 1,634 คน คิดเป็นอัตราตาย 29.0 คน ต่อแสน ประชากร ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนสูงสุดเมื่อเทียบกับวัยรุ่นตอนต้น 10 – 14 ปี จำนวน 369 ราย คิดเป็นอัตราตาย 6.8 คน ต่อแสนประชากร

2. ปัญหาด้านบุคลิกภาพและการปรับตัว จากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของร่างกาย เด็กผู้หญิงเจริญเติบโตเร็วกว่าผู้ชาย หรือเด็กบางคนเจริญเติบโตเร็วกว่าเพื่อนๆ ทำให้ปรับตัวไม่ทันและเกิดปัญหา ซึ่งเมื่อวัยรุ่นเกิดความไม่สบายใจ พยายามแก้ปัญหาต่างๆ ตามความเข้าใจของตนเอง ซึ่งอาจมีผลถึงบุคลิกภาพของวัยรุ่นได้ และความซึมเศร้าในวัยรุ่นมักพบในวัยรุ่น ที่มีอายุมากกว่า 15 ปีขึ้นไป เพราะวัยรุ่นจะได้รับแรงกดดันต่าง ๆ ทั้งความคาดหวังในการแสดงบทบาทตามเพศ ทำให้รู้สึกที่ไม่พร้อม จากรายงานสุขภาพคนไทย พ.ศ. 2546 การฆ่าตัวตายของวัยรุ่น พ.ศ. 2544 พบในช่วง 15 – 19 ปี สูงที่สุด คือ 11.1 คน ต่อแสนประชากร และจากรายงานของสัดส่วนผู้ป่วยในจิตเวชของหน่วยงานสังกัดกรมสุขภาพจิต พ.ศ. 2540 มีผู้ป่วยในจิตเวชที่เป็นเด็กและวัยรุ่นเปรียบเทียบกับผู้ป่วยในจิตเวชทั้งหมด ร้อยละ 11.07 และ พ.ศ. 2541 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 12.96

3. ปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มเพื่อน ในวัยรุ่นกลุ่มเพื่อนจะมีความสำคัญอย่างมากเนื่องจากวัยรุ่นต้องการพึ่งตนเอง จึงมีการรวมกันเป็นกลุ่มเป็นแก๊งค์ และจากรายงานโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้การจัดการกับปัญหาความรุนแรงในกลุ่มนักเรียนอาชีวะ ประมาณร้อยละ 90 ตอบว่าเพื่อน คือ สิ่งที่ทำให้พวกเขา รู้สึกมีความพึงพอใจ ภูมิใจและมีความสุข และนักเรียนใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับเพื่อน ซึ่งในลักษณะดังกล่าวอาจมีโอกาสดังกล่าวอาจมีโอกาสเกิดความรุนแรงขึ้นมาได้

4. ปัญหาอาชญากรรม เป็นปัญหาที่พบมากในปัจจุบัน เป็นปัญหาเรื้อรัง และเป็นปัญหาที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นและมีรูปแบบที่ซับซ้อนมากขึ้น จากข้อมูลของกองคดีเด็กและเยาวชนพบว่า ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญาเพิ่มขึ้นทุกปีและความผิดที่พบมากที่สุดคือ ลักทรัพย์ การทำร้ายร่างกาย ยกพวกตีกันสาเหตุของการเกิดอาชญากรรมของวัยรุ่น อาจเป็นเพราะวัยรุ่นขาดความรักความสัมพันธ์ในครอบครัวขาดโอกาสทางการศึกษา

5. ปัญหาชีวิต ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากความไม่เข้าใจกันของสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งเป็นปัญหาที่ครอบครัวไม่มีเวลาให้แก่นัก ทำให้เวลาของวัยรุ่นส่วนใหญ่ต้องอยู่กับกลุ่มเพื่อนฝูง โดยปัญหาครอบครัวเป็นรากฐานของปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ที่แวดล้อมรอบตัวเด็ก เช่น การสูญเสียบุคคลสำคัญ เข้ากับเพื่อนฝูงไม่ได้ เป็นต้น

6. ปัญหาทางเพศเป็นปัญหาที่มาแรงในกลุ่มนี้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงของระบบฮอร์โมน วัยรุ่นเริ่มมีอารมณ์รักใคร่ มีความรู้สึกทางเพศเกิดขึ้น ดังนั้นหากเขาไม่ได้รับการเตรียมตัวที่ดีในเรื่องเพศ อาจทำให้มีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องได้ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อเนื่องในระยะยาวเมื่อวัยรุ่นมีปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจะแสดงออก ในลักษณะอารมณ์ต่างๆ เช่น โกรธ เกรี้ยว และยังพบปัจจัยเสี่ยงในเรื่องเพศของวัยรุ่น คือ วัยรุ่น อายุ 15 ปี ร้อยละ 25 เคยมีเพศสัมพันธ์ อายุ 17 ปี เคยมีเพศสัมพันธ์ ร้อยละ 55 และ อายุ 19 ปีเคยมีเพศสัมพันธ์ ร้อยละ 80 และจากรายงานสุขภาพคนไทย 2546 ร้อยละของผู้หญิงที่เคยทำแท้ง กลุ่มอายุ 15-19 ปี เป็นกลุ่มที่พบมากที่สุด คือ ร้อยละ 9 จากจำนวนผู้ที่ทำแท้งทั้งหมด และพบว่า 1 ใน 5 ของผู้หญิงทั้งหมด เริ่มมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุ 16 ปี (ชินนุทยกาญจนะจิตรา และคณะ, 2547) วัยรุ่นเป็นวัยแห่งปัญหาและเป็นวัยที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ ถ้าวัยรุ่นมีการปรับตัวหรือผ่านช่วงวัยนี้ไปได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ก็จะทำให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตได้ แต่ถ้าการปรับตัวหรือการเปลี่ยนผ่านของวัยนี้ มีปัญหาและอุปสรรคก็อาจส่งผลกระทบต่อบุคลิกภาพและการใช้ชีวิตในอนาคตและการที่เราจะมีการจัดบริการสำหรับวัยนี้ผู้จัดบริการต้องทราบปัญหาและความต้องการของวัยรุ่นเป็นพื้นฐานว่า เขามีปัญหาและความต้องการอะไร และต้องการอย่างไร ซึ่งจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ พบว่าปัญหาส่วนใหญ่ของวัยนี้ เป็นปัญหาที่มีสาเหตุมาจากด้านจิตใจและการปรับตัว ส่วนปัญหาความเจ็บป่วยทางด้านร่างกายพบน้อย และจากสถานการณ์ของจังหวัดพัทลุง วัยรุ่นในจังหวัดพัทลุงมีพฤติกรรมเสี่ยงด้านการใช้สารเสพติด วัยรุ่นร้อยละ 23.9 เคยใช้สารเสพติด โดยดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ร้อยละ 80.5 สูบบุหรี่ร้อยละ 49.0 และเสพยาบ้า ร้อยละ 15.8 ส่วนพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและการมีเพศสัมพันธ์กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 41.1 เคยมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ โดยเคยกอดร้อยละ 52.6 โอบไหล่ร้อยละ 47.4 และร้อยละ 12.6 เคยมีเพศสัมพันธ์ (จิราภรณ์ เทพหนู, 2546)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงมีมากมาย เช่น การศึกษาเกี่ยวกับความรู้และพฤติกรรมเสี่ยงต่อยาเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรณีศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 590 คน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดมีความรู้ ความเข้าใจในอันตรายและพิษภัยของยาเสพติดที่มีต่อสุขภาพเป็นอย่างดี รวมทั้งทราบถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเป็นอย่างดีเช่นกัน จากครอบครัว โรงเรียน และสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น และยังพบว่าเพศ การศึกษาของมารดา รายได้ของนักเรียน และลักษณะของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลทำให้เกิดความแตกต่างในระดับความรู้เรื่องยาเสพติดของนักเรียน ในขณะที่ปัจจัยในเรื่อง เพศ อายุ การศึกษาของมารดา รายได้ครอบครัว กลุ่มเพื่อน อาชีพของบิดา และลักษณะ การพักอาศัย ที่มีต่อความแตกต่าง ในพฤติกรรมเสี่ยงต่อยาเสพติดของนักเรียน (นิภารัตน์ จำสมบุรณ์, 2540) การศึกษาและเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพของวัยรุ่นที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน ศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 349 คน พบว่า วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพด้านการรับประทานอาหาร และด้านการออกกำลังกายอยู่ในระดับเสียงมากร้อยละ 69.6 และ 64.8 ตามลำดับ ส่วนด้านการบาดเจ็บของร่างกายอยู่ในระดับเสียงน้อยร้อยละ 90.8 และมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ ด้านการสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และการมีเพศสัมพันธ์ ร้อยละ 22.4 และ 62.2 และ 9.7 ตามลำดับ ส่วนการสูบกัญชา การสูดดมสารระเหยและการใช้ยาเสพติด มีจำนวนเท่ากันคือ ร้อยละ 4 และมีพฤติกรรมเสี่ยงที่ปฏิบัติเป็นบางครั้งในเรื่อง ขับขี่รถภายหลังดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ร้อยละ 6.9 และเคยพยายามฆ่าตัวตาย ร้อยละ 5.1 และยังพบว่าวัยรุ่นที่มีเพศ อายุ ผลการเรียน ที่พักอาศัยขณะศึกษา และลักษณะของครอบครัวต่างกัน มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ ด้านการบาดเจ็บของร่างกาย การออกกำลังกาย การสูบบุหรี่ การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ การสูบกัญชา การสูดดมสารระเหย การใช้ยาเสพติด และการมีเพศสัมพันธ์ ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านการรับประทานอาหาร พบว่าวัยรุ่นที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงไม่ต่างกัน และวัยรุ่นที่มีรายได้ของครอบครัว สถานภาพสมรสของบิดามารดา ระดับการศึกษาของบิดา และระดับการศึกษาของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพทุกด้านไม่ต่างกัน (ชูลีพร ศรศรี, 2541) และการศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงต่อการลองสิ่งเสพติดของเด็กในเมือง พบว่า เด็กในเมืองส่วนใหญ่เคยดื่มสุราและไวน์ เคยสูบบุหรี่และเสกกัญชา เคยดมกาวและทินเนอร์ และเคยเสพยาบ้า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการลองสิ่งเสพติดได้แก่ ความอยากลองอยากรู้ การอยู่เป็นกลุ่ม สภาวะความเครียด ทุกข์ เสียใจ เหนงา และเศร้า และปัจจัยด้านสถานการณ์ใกล้สอบ การทำงานหนัก และการสูญเสีย (นิตยา กัทลิตระพันธ์, 2542)

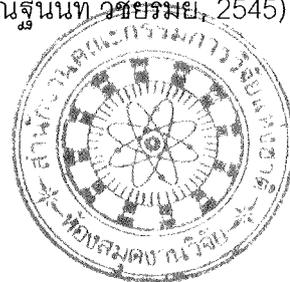
นอกจากนี้ยังมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมทางเพศและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน พบว่าค่านิยมทางเพศมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศทุกพฤติกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ .05 (ประพิมพร อ้นพาพรหม, 2543) การศึกษาและเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 500 คน พบว่านักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยง ด้านการบริโภคอาหารสูงในเรื่องการรับประทานอาหารไม่เป็นเวลา การรับประทานอาหารจุบจิบไม่เป็นเวลา การดื่มน้ำอัดลม หรือน้ำชา หรือกาแฟ นักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงด้านการใช้สารเสพติดสูงในเรื่อง การคบค้าสมาคมกับบุคคลที่ติดบุหรี่และเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และ การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ นักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงด้านความปลอดภัยสูง ในเรื่องการวิ่งขึ้นลงบันได, การไม่สวมหมวกนิรภัย, การหยอกล้อกันบนถนน, การข้ามถนนใต้สะพานลอย, นักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสูงในเรื่อง การใช้สื่อ (ได้แก่ หนังสือการ์ตูน นวนิยาย นิตยสาร วีดีโอ ภาพยนตร์) ที่มีรูปโป๊ เปลือย หรือมีฉากการร่วมเพศ, การจับกลุ่มคุยเรื่องการมีเพศสัมพันธ์, การอยู่ลำพังกับเพื่อนต่างเพศ, การจับมือถือ แขนกับเพื่อนต่างเพศ และการเดินคนเดียวในที่เปลี่ยวและมืด เมื่อเปรียบเทียบ พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพโดยรวม พบว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนชายมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสูงกว่านักเรียนหญิง และ นักเรียนที่ได้รับค่าใช้จ่ายจากผู้ปกครอง 1,000-2,000 บาท และ 2,001-3,000 บาทต่อเดือนมี พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสูงกว่า นักเรียนที่ได้รับค่าใช้จ่ายจากผู้ปกครองน้อยกว่า 1,000 บาทต่อเดือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (เลิศลักษณ์ บุญรอด, 2543) และการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 369 คน พบว่า นักเรียนมีความรู้เรื่องเพศศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการคบเพื่อนต่างเพศและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอยู่ในระดับมาก สำหรับการคล้อยตามกลุ่มเพื่อน และพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์อยู่ในระดับน้อย พฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์เมื่อจำแนกตาม เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และค่าใช้จ่าย ประจำเดือนแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เมื่อจำแนกตาม ระดับชั้น และสภาพครอบครัว พบว่า ไม่แตกต่างกัน 3. การคล้อยตามกลุ่มเพื่อน และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สามารถร่วมกัน ทำนายพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ได้ร้อยละ 54.0 อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .001 (ณัฐนันท์ วิสัยรัมย์, 2545)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น

1. ความหมายของพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น

การรังแกเป็นพฤติกรรมของเด็กเกเร (คนพาล) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมก้าวร้าว ที่เริ่มต้นด้วยการชอบควบคุมผู้อื่นอย่างไม่ยุติธรรมทั้งทางกาย จิตใจ อารมณ์ และความรู้สึก (Greenbaum et al,

1989) เป็นการแสดงพฤติกรรมที่ไปทำร้ายร่างกายและทำร้ายจิตใจโดยเจตนา จนทำให้ผู้อื่นเกิดความกลัว ความทุกข์ และได้รับบาดเจ็บ ซึ่งเป็นการแสดงที่ไม่เหมาะสมของผู้ที่มีพลังอำนาจมากกว่าโดยการบีบบังคับ ผู้ที่มีพลังอำนาจน้อยกว่า และเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเด็กคนเดียวกันอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (Farrington, 1993) เป็นพฤติกรรมของคนส่วนน้อยที่ควรพิจารณาเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่งของ คนที่มีภาวะจิตใจไม่ปกติ โดยมักสร้างความรำคาญ ความลำบากใจ และความเดือดร้อนแก่คนรอบข้าง (Marano, 1995) รวมทั้งเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่พยายามแสดงถึงอำนาจในการปกครอง การควบคุม และข่มขู่ผู้อื่นให้กลัว (Coloroso, 2004) และเป็นพฤติกรรมของบุคคลหนึ่งที่มีรูปร่างใหญ่ แข็งแรง และเรียน ไม่ค่อยเก่งที่แสดงต่อบุคคลที่มีรูปร่างเล็กกว่า อ่อนแอกว่า เรียนเก่งกว่า และไม่มีทางสู้หรือไม่มีทางป้องกัน แต่อย่างไรก็ตามเด็กเกเรบางคนกลับเป็นคนที่ประสบความสำเร็จและสร้างชื่อเสียงด้านกีฬาแก่โรงเรียน (Preble, 2003)

ส่วนพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นการกระทำที่让别人อื่นเกิดอันตรายหรือได้รับบาดเจ็บ เป็นการตอบสนองที่ตั้งใจจะก่อให้เกิดบุคคลได้รับความเจ็บปวด หรือไม่สบายใจ (Averill, 1982) เป็นการใช้กำลังข่มขู่ โดยการใช้อารมณ์ เป็นการกระทำซึ่งเจตนาที่จะทำร้ายผู้อื่นโดยที่การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ผู้ถูกกระทำไม่ ต้องการและไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ (Baron, 1996) และเป็นพฤติกรรมทางกายหรือวาจาซึ่งมีเจตนาหรือตั้งใจ ทำร้ายผู้อื่น (Astor, 2005) เป็นพฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นไม่พึงพอใจหรือเจ็บปวดทางกายหรือจิตใจ ตลอดจน พฤติกรรมที่ทำให้สิ่งของเสียหายและเป็นพฤติกรรมที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมทางกายและวาจาที่มีระดับความรุนแรงต่างกัน แต่มีความรุนแรงไม่ถึงขั้น ผิดกฎหมาย (สมพร สุทัศน์ีย์, 2530) เป็นพฤติกรรมที่มุ่งร้าย เพื่อปลดปล่อยความเครียด ระบายความคับ ข้อนใจของตนเอง แต่เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้อื่นเจ็บปวดเสียหาย หรือมุ่งทำร้ายผู้อื่นทั้งที่เจตนาและไม่ เจตนา ซึ่งพฤติกรรมก้าวร้าวที่แสดงออกมานั้นจะมีระดับความรุนแรงที่ต่างกัน ได้ให้ความหมายของ (วรรณ ช่างดารากุล, 2533) เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเรียกร้องสิทธิแห่งตน โดยไม่สนใจว่าจะไป ก้าวกายสิทธิของผู้อื่นหรือไม่ การแสดงออกจะมีลักษณะของการข่มขู่ บีบบังคับ เรียกร้อง หรือลักษณะการ แสดงออกที่รุนแรง (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2536) และเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่แสดงออกใน รูปของการกระทำและความคิด มีลักษณะที่รุนแรงผิดปกติที่มุ่งให้เกิดผลด้านความเสียหายหรือบาดเจ็บที่ อาจเป็นคำพูดหรือการกระทำที่แสดงออกทั้งต่อสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต (สุขเกษม อิงคินันท์, 2537)

นอกจากนี้พฤติกรรมก้าวร้าวยังเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางร่างกาย และทางวาจา โดยมีเจตนาจะทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน ต่อร่างกายทั้งของตนเองและผู้อื่น เพื่อ ปลดปล่อยความเครียด ความคับข้องใจ ความวิตกกังวล และความรู้สึกสิ้นหวังที่ตนเองมีอยู่ (สุทธิพงษ์ ทองยิ่ง, 2537) เป็นการกระทำที่แสดงออกโดยมีเจตนาทำร้ายผู้อื่นหรือทำลายสิ่งของ อาจแสดงออกทาง กายหรือวาจา (สุนันทา เขียวนิล, 2541) พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นการกระทำที่รุนแรงกว่าปกติ มีผลทำให้ผู้อื่น หรือตนเองเจ็บปวด เกิดความเสียหาย ทั้งที่เจตนาและไม่เจตนา การแสดงออกของความก้าวร้าวมีหลาย

ทาง คือ ทางวาจาหรือคำพูด เช่น การพูดตำว่า พุดกรรโชก การนินทาว่าร้าย และการข่มขู่ เป็นต้น ทางร่างกาย เช่น การต่อสู้อ การชกต่อย การตีรันฟันแทง และการข่มขืน เป็นต้น และการทำให้เกิดความสูญเสียทรัพย์สิน เช่น การทำลายสิ่งของให้เสียหาย การทุบให้แตก การจุดไฟเผา และการวางระเบิด เป็นต้น (ปราณี จันทร์หอม, 2541) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาเมื่อตนเองขาดความสุขหรือไม่ได้รับความพึงพอใจ ซึ่งมีการแสดงออกได้ 2 ลักษณะ คือ ทางวาจา เช่น พุดคำหยาบ ดุว่า โวยวาย และทางร่างกาย เช่น ทำลายสิ่งของ เตะต่อย ทุบตีตนเองหรือผู้อื่น (อารีญา นุชอนงค์, 2541) และเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางร่างกายหรือวาจาที่แสดงออกมาในรูปของการข่มขู่ กดขี่ แข่งขัน การทำลายสิ่งของ การทำร้ายร่างกาย อันนำไปสู่การใช้กำลังที่รุนแรง (สุนีย์ ธีรวิรุฬห์, 2542)

จากความหมายของพฤติกรรมก้าวร้าวที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าพฤติกรรมการรังแกเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งแตกต่างกันที่เหยื่อว่าได้รับการกระทำอย่างไร ถ้าถูกกระทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอก็แสดงว่าเป็น “พฤติกรรมการรังแก” และถ้าถูกกระทำนาน ๆ ครั้งหรือเพียงครั้งเดียวแสดงว่าเป็น “พฤติกรรมก้าวร้าว” ดังนั้นบุคคลคน ๆ หนึ่งจะมีทั้งพฤติกรรมการรังแกและพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นไม่พอใจหรือเจ็บปวดทางกายหรือจิตใจ โดยแสดงออกทางกายหรือวาจาที่มีระดับความรุนแรงต่างกันทั้งที่เจตนาและไม่เจตนา และเป็นพฤติกรรมของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลที่มีเจตนาจะให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนและได้รับอันตราย ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายร่างกายให้ได้รับบาดเจ็บ ทำร้ายอารมณ์ความรู้สึก และทำร้ายจิตใจด้วยคำพูดที่หยาบคายและการล้อเลียนต่าง ๆ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจในการควบคุม

2. ประเภทของพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น

โดยทั่วไปการรังแกสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การรังแกทางร่างกาย การรังแกทางวาจา และการรังแกทางสังคม (Saxon, 2004; Bauman & Del Rio, 2005)

1. การรังแกทางร่างกาย (Physical bullying) เป็นการแสดงพฤติกรรมที่สามารถมองเห็นอย่างรูปธรรม โดยมักจะมีหลักฐานเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรอยแผล บวม รอยฟอกซ้ำ และรอยเลือด ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงพฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย เช่น การตบ ตี แหย่ ชก เตะ กัด ข่วน ถ่มน้ำลายใส่ และขว้างสิ่งของใส่ เป็นต้น

2. การรังแกทางวาจา (Verbal bullying) ซึ่งเป็นพฤติกรรมการรังแกส่วนใหญ่ที่มีอยู่อย่างแพร่หลายในทุกสังคม โดยเป็นการแสดงด้วยคำพูดที่ไปทำร้ายอารมณ์ ความรู้สึก และจิตใจผู้อื่น เช่น การตำว่า การเหน็บแนม ใช้วาจาหยาบคาย สบประมาท การล้อเลียนเชื้อชาติ สัญชาติ หน้าตาผิวพรรณ ศาสนา จุดด้อย ความพิการ ฐานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ และผลการเรียน การเฝ้ารบกวนทางเพศ การขู่ตีด การโทรศัพท์รบกวน ส่งอีเมลล์ เขียนบันทึก การกล่าวหา ขาวลือ และการขูขบขินินทา เป็นต้น

3. การรังแกทางสังคม (Social bullying) เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการรุกรานเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม ซึ่งถือว่าเป็นการทำร้ายอารมณ์ ความรู้สึก และจิตใจ เช่นเดียวกันกับการรังแกทางวาจา เช่น การแสดงการรังเกียจ การไม่ให้ความสนใจ การกีดกันไม่ให้เข้าร่วมกลุ่ม และการกีดกันไม่ให้เพื่อนคบ

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการบางกลุ่มได้แบ่งพฤติกรรมการรังแกออกเป็น 2 ประเภท คือ การรังแกทางตรง และการรังแกทางอ้อม (Cohn, 2003; Greenbaum, 1989)

1. การรังแกทางตรง (Direct bullying) เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการทำร้ายร่างกายผู้อื่นให้ได้รับบาดเจ็บ เช่น การเตะ การชกต่อย การตบตี การหยิก การผลัก และขว้างสิ่งของ เป็นต้น รวมทั้งการแสดงพฤติกรรมที่แสดงถึงการทำร้ายอารมณ์ความรู้สึกให้ผู้อื่นเจ็บปวดใจ เช่น การด่า การล้อเลียน การข่มขู่ และการขโมยสิ่งของ เป็นต้น

2. การรังแกทางอ้อม (Indirect bullying) เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการกีดกันไม่ให้เข้ากลุ่มไม่ให้เพื่อนคบ และไม่ให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแบ่งพฤติกรรมการรังแกกันของนักวิชาการทั้งสองกลุ่มมีลักษณะที่คล้ายกัน และสามารถจำแนกพฤติกรรมการรังแกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ พฤติกรรมการรังแกทางร่างกาย และพฤติกรรมการรังแกทางวาจา โดยพฤติกรรมการรังแกด้านร่างกาย เป็นการแสดงพฤติกรรมที่ทำร้ายร่างกายให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บ มีรอยแผล รอยบวม รอยฟอกซ้ำ และรอยเลือด ซึ่งเป็นหลักฐานที่สามารถมองเห็นอย่างชัดเจน เช่น การตบ ตี แหย่ ชก เตะ กัด ข่วน และขว้างสิ่งของใส่ เป็นต้น ในขณะที่พฤติกรรมการรังแกทางวาจา เป็นการแสดงออกด้วยคำพูด เพื่อให้ผู้อื่นได้รับความอับอาย ไม่พอใจ เจ็บใจ อารมณ์เสีย และมีความรู้สึกที่ไม่ดี เช่น การด่าว่า เหน็บแนม สบประมาท ใช้วาจาหยาบคาย ล้อเลียน หน้าตาผิวพรรณ จุดด้อย ความพิการ ฐานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ ผลการเรียน ชูชิบนิเทศ และพูดจาใส่ร้ายให้บุคคลที่สามรังเกียจกับบุคคลเป้าหมาย เป็นต้น

3. สาเหตุของพฤติกรรมการรังแกผู้อื่น

สาเหตุที่สำคัญที่ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาจนไปรังแกผู้อื่นหรือมีพฤติกรรมก้าวร้าว มีดังนี้ (พรทิพย์ อินทรโชติ, 2536; วิลาลิณี ชิดเชิดวงศ์, 2547)

1. ความบกพร่องส่วนตัวของเด็ก ได้แก่ ความบกพร่องที่เกิดจากความเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ ข้ำผิดปกติหรือเร็วผิดปกติ ความบกพร่องของอวัยวะสัมผัส ความบกพร่องในด้านการพูดและการฟัง ความพิการต่าง ๆ และไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากอารมณ์ และความ เป็นอยู่ทางบ้าน เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจนี้ย่อมไม่สามารถที่จะเรียนหรือทำกิจกรรมได้ดีเท่ากับเด็กที่มีความสมบูรณ์ทางร่างกายและจิตใจ เด็กเหล่านี้จะเกิดความคับข้องใจ

2. สภาพครอบครัวขาดความอบอุ่น คือ ครอบครัวอยู่ในสภาพบ้านแตก เช่น พ่อแม่หย่าร้างกันหรือแยกกันอยู่ หรือพ่อแม่ต้องเดินทางไกลไปจากบ้านนาน ๆ เป็นประจำ หรือพ่อแม่ทะเลาะกันเป็นประจำ เด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัวประเภทนี้มักเป็นเด็กที่มีปัญหา มักแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอยู่เสมอ รวมทั้งสภาพแวดล้อมภายในบ้านที่ไม่สมบูรณ์ เช่น บิดามารดาหย่าร้างกัน แยกกันอยู่ หรือบิดามารดาทะเลาะวิวาทกันเสมอ ๆ บ้านดังกล่าวจะเป็นต้นเหตุให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้มาก

3. เด็กที่ถูกทอดทิ้ง คือเด็กที่ถูกบิดามารดาทอดทิ้งไม่เอาใจใส่ดูแล จะกลายเป็นเด็กที่ต้องการความรักจากบิดามารดาเป็นอย่างมาก เมื่อไม่ได้รับความรักที่ตนต้องการ เด็กเหล่านี้จะกลายเป็นเด็กที่มีปัญหาในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม เด็กประเภทนี้ส่วนมากมักจะแสดงพฤติกรรมที่มีปัญหา คือ พยายามเรียกร้องความสนใจด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ส่งเสียงดัง ประพฤติตนเป็นเด็กเกเร เป็นต้น และมักกลายเป็นผู้วางตนในสังคมไม่ได้ เป็นผู้ขี้โมโห ขอบรรบกวุ่นผู้อื่น หรือเด็กบางคนอาจจะแยกตัวเองออกจากสังคมโดยสิ้นเชิง

4. เด็กที่ถูกตามใจหรือถูกถนอมมากเกินไป คือเด็กที่บิดามารดารักและเอาใจใส่มากเกินไป ก็จะมีพฤติกรรมที่มีปัญหาได้เหมือนกับเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กประเภทนี้มักแสดงออกด้วยการเห็นแก่ตัว ชอบเกะกะระรานผู้อื่น ขอบริ้งแกผู้อื่น ไม่ยอมรับผิดชอบต่องาน และดูถูกคนอื่น

5. ความต้องการตำแหน่งทางสังคมหรือความสำเร็จที่ไม่ได้รับการตอบสนอง เด็กประเภทนี้จะพยายามเรียกร้องความสนใจให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของตน ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การวางอำนาจเหนือเพื่อน การแสดงตนเป็นหัวหน้าแก๊ง ก่อความสงบ เป็นต้น

6. การสอนในโรงเรียนไม่ดี เด็กอาจมีปัญหามาได้จากโรงเรียนและครู กล่าวคือ โรงเรียนบางแห่งไม่เอาใจใส่ให้ความรักและเข้าใจนักเรียนเท่าที่ควร ซึ่งมักสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นกับเด็กได้มาก อาจทำให้เด็กมีการปรับตัวต่อสังคมยากขึ้น และมีอารมณ์ไม่มั่นคงได้

นอกจากนี้ผดุง อารยะวิญญู (2542: 13-15) ได้กล่าวถึงสาเหตุของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมไปรังแกผู้อื่นไว้ดังนี้

1. พันธุกรรม นักวิทยาศาสตร์และนักพฤติกรรมศาสตร์ยืนยันว่า ความสามารถพัฒนาการปฏิบัติตนบางประการ ระดับสติปัญญาและความสามารถถ่ายทอดได้โดยทางกรรมพันธุ์ ดังนั้นพฤติกรรมอันไม่พึงปรารถนา เช่น ความเกเร ความเป็นอันธพาล ก็น่าจะถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ได้เช่นเดียวกัน

2. สารเคมีในร่างกาย ความไม่สมดุลของสารเคมีในร่างกาย มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพและพฤติกรรมบางอย่าง เช่น หลังจากได้รับอุบัติเหตุ ระบบประสาทได้รับความกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง เกิดความไม่สมดุลของสารเคมีในร่างกาย ส่งผลให้เกิดความผิดปกติในความคิด การรับรู้และด้านอารมณ์ซึ่งนักพฤติกรรมศาสตร์ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมในโรงเรียนนั้น มีจำนวนไม่

น้อยที่มีสาเหตุมาจากความผิดปกติของระบบประสาท ความผิดปกตินี้ จะมีผลกระทบกระเทือนต่อความสามารถในการเรียนรู้ ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และบุคลิกภาพของเด็ก

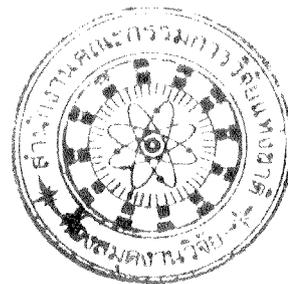
3. สภาพทางครอบครัว สภาพทางครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดู มีความสำคัญต่อพฤติกรรมของเด็กมาก เช่น เด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดาหย่าร้างกันหรือแยกกันอยู่ อาจจะขาดความอบอุ่น รู้สึกว่าเหว่ขาดที่พึ่ง อันมีผลต่อปัญหาทางอารมณ์โดยตรง และทำให้ผลการเรียนต่ำ หรือเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีบิดามารดามีอารมณ์ร้าย ซึ่งอาจแสดงออกมาในลักษณะของการฉุนเฉียวทางอารมณ์ โกรธจัด ก้าวร้าว ด่าทอ อาจทำให้เด็กมีพฤติกรรมไปในทำนองเดียวกัน เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนมีผลอันสำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมของเด็ก ครูควรมีบทบาทในการให้คำแนะนำแก่เด็กและผู้ปกครอง ในการแก้ปัญหาดังกล่าวเท่าที่จะทำได้ ปัญหาบางอย่างก็เป็นปัญหาใหญ่และสลับซับซ้อน ผู้ปกครองของเด็กจะต้องร่วมมือกับหลายฝ่ายในการหาแนวทางแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก

4. สภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็ก เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน เด็กที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี เช่น ชุมชนแออัด มีเพื่อนบ้านเป็นเด็กเกเรอันธพาล คำของผิดกฎหมาย อาจชักจูงเด็กไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร หรือเด็กที่มีการย้ายถิ่นที่อยู่จากสภาพแวดล้อมที่เป็นชนบทเข้ามาอยู่ในเมืองเพื่อเรียนต่อหรือหางานทำ อาจปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ไม่ได้ ทำให้เกิดความคับข้องใจและอาจก่อปัญหาขึ้นในสังคมได้

5. ความต้องการของบุคคล นอกจากปัจจัย 4 อันเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของมนุษย์แล้ว การต้องการความรัก การยอมรับในสังคมก็เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ โดยเฉพาะเด็กที่ไม่ได้การยอมรับจากเพื่อนอาจจะแสดงออกมาในรูปพฤติกรรมหลายแบบเพื่อให้เป็นจุดเด่น และได้รับความสนใจจากครูและเพื่อนคนอื่นๆ บางครั้งก็มีพฤติกรรมไปในทางที่ไม่เป็นที่ยอมรับชัดกับสังคม เด็กบางคนที่ไม่ม่มีปมเด่นทางการเรียน อาจจะหาเรื่องกับเพื่อน ชอบทะเลาะวิวาท ชกต่อย ก้าวร้าว ส่งเสียงดังเป็นที่น่ารำคาญเพียงเพื่อให้คนอื่นสนใจตนและยอมรับตนเท่านั้น

สำหรับสัญลักษณ์ที่แสดงถึงพฤติกรรมการรังแกกัน ทั้งพฤติกรรมรังแกผู้อื่นและถูกผู้อื่นรังแกมีคุณลักษณะดังนี้ (Saxon, 2004; Bauman, 2005)

1. ชอบอยู่ในสถานที่ที่ไม่มีผู้คน มักหลบหลีกสถานที่ที่มีผู้คนจำนวนมาก
2. ขาดเรียนเป็นประจำ
3. มีเปลี่ยนพฤติกรรมหรือมีพฤติกรรมน่าสงสัย
4. ร้องไห้บ่อย
5. มีการยกย่องตัวเองต่ำ
6. ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออก และมีอาการกลัวเมื่อถามเกี่ยวกับคนที่เจาะจงหรือสถานการณ์
7. มีร่องรอยของความเสียหายหรือบาดแผล และฟอกซ้ำ

8. ไม่มีการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
9. สูบบุหรี่ ดื่มของมีนเมา และใช้ยาเสพติดอื่น ๆ
10. คิดจะฆ่าตัวตาย
11. บทบาทหน้าที่ทางสังคมและทางการศึกษาเปลี่ยนไปทันที
12. อาการทางกายภาพในปัจจุบันที่ไม่สามารถอธิบายได้ เช่น ปัญหาการหลับ อาการปวดหัว และอาการเจ็บปวดท้อง เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพฤติกรรมกรรมการรังแกผู้อื่นมีสาเหตุมาจากความบกพร่องส่วนตัวของเด็ก สภาพครอบครัวขาดความอบอุ่น สภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และความต้องการของบุคคล

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการรังแกผู้อื่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการรังแกผู้อื่นในประเทศไทยมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมก้าวร้าว ตามที่กล่าวมาแล้วว่าพฤติกรรมกรรมการรังแกเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมก้าวร้าว ดังนั้นขอเสนอทั้งผลงานวิจัยของพฤติกรรมก้าวร้าวและพฤติกรรมกรรมการรังแกด้วยกัน เช่น การศึกษาของปีทมา ศิริเวช และคณะ (2541) ศึกษาพบว่าวัยรุ่นที่กระทำผิดกฎหมายส่วนใหญ่เป็นชายร้อยละ 94 คดีที่ผิดกฎหมายมากที่สุด คือ ลักทรัพย์ ร้อยละ 58 สาเหตุมาจากการถูกเพื่อนชักชวน รองลงมา คือ คดีทำร้ายร่างกาย เนื่องจากความโกรธ วัยรุ่นเหล่านี้ร้อยละ 44 มาจากครอบครัวแตกแยก บิดามารดาไม่เอาใจใส่เท่าที่ควรในเรื่องการคบเพื่อน และการเที่ยวเตร่คิดเป็นร้อยละ 51 และ 69 ตามลำดับ ชลอง สุขจันทร์ (2542) ศึกษาพบว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีปล้นทรัพย์ส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 17 ปี มีสภาพครอบครัวที่เป็นลักษณะครอบครัวแตกแยก ร้อยละ 63.9 การศึกษาของเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับ ม.1-ม.3 ร้อยละ 42.1 มีรายได้ของครอบครัวต่อเดือน 5,000-10,000 บาท และพบว่าระดับการศึกษาของเด็กและเยาวชนแตกต่างกันไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนและรายได้ของครอบครัวที่แตกต่างกันไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน จำแนกตามประเภท ความรุนแรงต่อชีวิตร่างกาย การใช้อาวุธ และการใช้ยานพาหนะ ชไมพร ทวีศรี และคณะ (2542) ศึกษาพบว่าลักษณะที่เพิ่มความเสี่ยงต่อการกระทำรุนแรง และการกระทำความผิดในวัยรุ่น คือ ลักษณะทางครอบครัว ได้แก่ บิดามารดาแยกกันอยู่ สมาชิกในครอบครัวใช้สารเสพติด บิดาดุด่า เขียนตี ลักษณะทางพฤติกรรมและสังคม ได้แก่ ใช้สารประเภทแอมเฟตามีน สูบบุหรี่ เคยพบเห็นเหตุการณ์ที่รุนแรงหรือผิดกฎหมาย ไม่เข้าสังคม พบพาวาจร และระดับผลการเรียนต่ำ ภัสราวดี สังข์เทพ (2542) ศึกษาพบว่าระดับการศึกษาของเด็กและเยาวชนชายและบทบาทของบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดในคดีทำร้ายร่างกายในเขตกรุงเทพมหานคร และพบว่าอายุของเด็กและเยาวชนชาย การอบรมสั่งสอนของบิดามารดา และการคบเพื่อนไม่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดในคดีทำร้ายร่างกาย จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

(2542) ศึกษาพบว่า เยาวชนกว่าครึ่งหนึ่งกระทำผิดซ้ำ 2-5 ครั้ง ร้อยละ 74.6 กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และร้อยละ 21.9 กระทำเกี่ยวกับทรัพย์สิน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดของเยาวชน คือ พฤติกรรมตัวแบบจริยธรรม คดีความผิดของบิดามารดาที่อยู่ระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณา ความไม่เหมาะสมในการออกคำสั่งควบคุมดูแล ความเหนียวแน่นในกลุ่มชาติพันธุ์ การที่ครอบครัวเป็นชาวกรุงเทพมหานครแต่กำเนิด การมีข้อจำกัดในการเข้าทำงาน การประสบปัญหาการถูกเลือกปฏิบัติ และการที่ต้องอดทนต่อการตั้งฉายา ล้อเลียน ถากถางจากคนในสังคมไทย และรุ่นพี่ๆ พรหมณะ (2543) ศึกษาพบว่า การที่พ่อแม่ไม่เข้าใจความรู้สึกและความต้องการของลูก ความรู้สึกหัวเหว และขาดที่พึ่งทางใจมีผลต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของทะนงศ์ สุขเกษม (2544) ที่ศึกษาพบว่าพฤติกรรมก้าวร้าวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสื่อตัวแบบจริง สื่อภาพยนตร์ สื่อหนังสือการ์ตูน และสื่อคอมพิวเตอร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 สรรสุดา มีชั้นช่วง (2544) ศึกษาพบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางตรงต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียน ได้แก่ การให้การเสริมแรง และการปกครองชั้นเรียนแบบประชาธิปไตย ตัวแปรที่มีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียน ได้แก่ เพศ เขตที่อยู่อาศัย และอัตมโนทัศน์ และตัวแปรที่มีอิทธิพลเชิงสาเหตุทางอ้อมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียน ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน และการสื่อสารและการเสริมแรง สมาน ศรีโกศล (2545) ศึกษาพบว่า เยาวชนที่กระทำผิดในคดีอุกฉกรรจ์ ได้แก่ คดีฆ่าคนตายโดยเจตนา คดีข่มขืนกระทำชำเรา คดีปล้นทรัพย์ และคดีชิงทรัพย์ ส่วนใหญ่จะมีอายุ 17- 18 ปี ซึ่งความบกพร่องทางครอบครัว การคบเพื่อน ส่งผลในการกระทำผิดของเยาวชน เยาวชนส่วนใหญ่เคยกระทำผิดมาก่อนถึงร้อยละ 54.5 แต่ในกรณีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาและความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา ส่วนใหญ่มีสาเหตุกระทำผิดมาจากความคิดชั่ววูบ และพบว่าอายุ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา รายได้ของเยาวชน รายได้ของบิดา มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดในคดีอุกฉกรรจ์ นิภาพรณ ต่อชาว (2547) ศึกษาพบว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและแบบให้เหตุผลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวแบบแปรผกผัน และรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าวแบบแปรผันตรง และสุทธิพร นิราพาธ (2547) ศึกษาพบว่าการเล่นเกมคอมพิวเตอร์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

รวมทั้งผลการศึกษาของสุวรรณ อินอิ้ว (2547) ที่ศึกษาพบว่า นักเรียนที่ฝึกอาสนะและสมาธิมีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อยกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นพดลกรรณิกา (2548) ศึกษาพบว่า เด็กอายุ 3-12 ปีที่มีการรับชมโทรทัศน์ที่มีความรุนแรงส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมเป็นอย่างมาก คือ ทำให้เลียนแบบท่าทางจากตัวการ์ตูน เช่น แปลงร่าง กระโดดม้วนตัว เป็นต้น ทำให้เลียนแบบจากตัวละครในเรื่องคำพูดที่ไม่เหมาะสม เช่น ใช้คำด่า พูดจาก้าวร้าว เป็นต้น และทำให้เลียนแบบจากตัวละครในกิริยาท่าทางที่ก้าวร้าวรุนแรง เช่น ชกต่อย ตบตี ยิงปืน เป็นต้น เกษตรชัย และหิม

และดลมนรจัน บากา (2552) ศึกษาพบว่า เยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ร้อยละ 20.7 มีพฤติกรรมรุนแรง การเห็นพ่อแม่ทะเลาะตบตีกัน การถูกทำร้ายร่างกาย การรับชมภาพยนตร์ และการเล่นเกมส่งผลต่อพฤติกรรมรุนแรงของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยเยาวชนที่เคยเห็นพ่อแม่ทะเลาะตบตีกันมีโอกาสที่จะมีพฤติกรรมรุนแรงสูงกว่าเยาวชนที่ไม่เคยเห็นพ่อแม่ทะเลาะตบตีกัน 1.47 เท่า (95% CI 1.19-1.82) เยาวชนที่รับชมภาพยนตร์ประเภทบู๊/ต่อสู้มีโอกาสที่จะมีพฤติกรรมรุนแรงสูงกว่าเยาวชนที่รับชมภาพยนตร์ประเภทรักโรแมนติก 1.41 เท่า (95% CI 1.10-1.81) และเยาวชนที่ชอบเล่นเกมต่อสู้/บู๊ล้างผลาญมีโอกาสที่จะมีพฤติกรรมรุนแรงสูงเป็น 2.05 เท่า (95% CI 1.53-2.75) และที่ชอบเล่นเกมประเภทผจญภัยมีโอกาสที่จะมีพฤติกรรมรุนแรงสูงเป็น 1.63 เท่า (95% CI 1.20-2.21) กว่าเยาวชนที่ชอบเล่นเกมประเภทกีฬา

ในขณะที่ผลการศึกษาก่อนหน้า 2 เรื่องของและหีม และคณะ (Laeheem, et al, 2008) ศึกษาพบว่า นักเรียนระดับประถมศึกษาในจังหวัดปัตตานีมีพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นจำนวนร้อยละ 32.9 โดยนักเรียนที่มีอายุมากกว่า (11 ปีขึ้นไป) มีโอกาสจะมีพฤติกรรมไปรังแกผู้อื่นสูง 1.56 เท่าของนักเรียนที่มีอายุน้อยกว่า (ต่ำกว่า 9 ปี) นักเรียนที่มีประสบการณ์พบเห็นบิดามารดาทะเลาะตบตีกันมีโอกาสจะมีพฤติกรรมไปรังแกผู้อื่นสูง 4.50 เท่าของนักเรียนที่ไม่มีประสบการณ์ และนักเรียนที่ชอบรับชมการ์ตูนประเภทต่อสู้มีโอกาสจะมีพฤติกรรมไปรังแกผู้อื่นสูง 1.87 เท่าของนักเรียนที่ชอบรับชมการ์ตูนรักโรแมนติก และอีกผลการศึกษานึ่งของและหีม และคณะ (Laeheem, et al, 2009) ศึกษาพบว่านักเรียนระดับประถมศึกษาในจังหวัดปัตตานีมีพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นจำนวนร้อยละ 20.9 โดยนักเรียนที่มีประสบการณ์พบเห็นบิดามารดาทะเลาะตบตีกันและที่ชอบรับชมการ์ตูนประเภทต่อสู้เป็นปัจจัยเสี่ยงที่สุดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการไปรังแกผู้อื่น ซึ่งนักเรียนที่มีประสบการณ์พบเห็นบิดามารดาทะเลาะตบตีกันมีโอกาสจะมีพฤติกรรมไปรังแกผู้อื่นสูง 7.60 เท่าของนักเรียนที่ไม่มีประสบการณ์ และนักเรียนที่ชอบรับชมการ์ตูนประเภทต่อสู้มีโอกาสจะมีพฤติกรรมไปรังแกผู้อื่นสูง 2.87 เท่าของนักเรียนที่ชอบรับชมการ์ตูนรักโรแมนติก

ส่วนการศึกษาพฤติกรรมการรังแกผู้อื่นในต่างประเทศมีจำนวนมากมายเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ผลการศึกษาที่พบว่าเมื่อเด็กอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความรุนแรงและการรับชมสื่อที่มีความรุนแรงจะส่งผลให้เด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงมากขึ้น (Hickey, 1991) นักเรียนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวรังแกผู้อื่นส่วนใหญ่มีการเรียนรู้เทคนิควิธีการเหล่านั้นจากการสังเกตและพบเห็นพ่อแม่และผู้ใหญ่รอบตัวเขา (Webster-Doyle, 2000) สภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวเป็นตัวทำนายที่ดีที่สุดต่อพฤติกรรมก้าวร้าวรังแกผู้อื่นในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพความขัดแย้งภายในครอบครัว การทะเลาะและทำร้ายร่างกายของพ่อแม่ (Bowers et al, 1992) เด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่หรือในครอบครัวส่งผลให้มีพฤติกรรมก้าวร้าวรังแกผู้อื่นสูงเป็น 4 เท่าของเด็กที่อาศัยอยู่ในสภาพครอบครัวสันติสุข (Olweus, 1995) สาเหตุสำคัญประการหนึ่งซึ่งส่งผลทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมการรังแก การก้าวร้าว และความรุนแรงมาจากการมีประสบการณ์ในการรับชมรายการโทรทัศน์และสื่อที่มีความรุนแรง (Derksen and Strasburger,

1996) เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวรังแกในโรงเรียนมีสาเหตุสำคัญประการหนึ่งมาจากการมีประสบการณ์ในการรับชมสื่อที่มีความรุนแรง (Fried and Fried, 1997) นักเรียนที่ได้ฟังและเห็นเหตุการณ์ที่กระทำรุนแรงมักจะแสดงให้เห็นปัญหาทางวินัยในโรงเรียนมากกว่า (Barton and Jane, 1997) เด็กจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวรังแกเพิ่มขึ้นจาก 3 เปอร์เซนต์เป็น 15 เปอร์เซนต์หลังจากที่ได้รับชมรายการโทรทัศน์ที่น่าเสียดความรุนแรง และเพศชายจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวสูงกว่าเพศหญิง (Beane, 1999) เด็กที่มีการรับชมสื่อที่แสดงความรุนแรงมีพฤติกรรมก้าวร้าวรังแกมากกว่าเด็กที่ไม่มีการรับชมสื่อที่แสดงความรุนแรง (Perry, 2000) เด็กจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวรังแกมากขึ้นหลังจากที่มีการรับชมการแสดงพฤติกรรมความรุนแรง ทั้งจากสื่อโทรทัศน์และวิดีโอเกม (Anderson and Dill, 2001) และเด็กที่เห็นพฤติกรรมความรุนแรงของพ่อแม่มีโอกาสที่จะไปทำร้ายร่างกายผู้อื่นในโรงเรียน (เช่น ชกต่อย และตบตี เป็นต้น) สูงเป็น 3 เท่า และไปทำร้ายอารมณ์-จิตใจผู้อื่นในโรงเรียน (เช่น ล้อเลียน ชุบชิบนินทา และด่าว่า เป็นต้น) สูงเป็น 2 เท่าของผู้ที่ไม่ได้เห็นพฤติกรรมดังกล่าว (Dauvergne, Johnson, and Statistics 2001)

นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาที่พบว่าเด็กชายจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวสูงกว่าเด็กหญิง โดยเด็กจะมีการเรียนรู้พฤติกรรมจากบุคคลรอบข้างและมีการเลียนแบบพฤติกรรมตามที่ได้เรียนรู้มา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลียนแบบจากบุคคลที่ตนให้ความเคารพนับถือและมีความใกล้ชิดสนิทสนม เช่น พ่อแม่ ญาติ ๆ และเพื่อน ๆ ซึ่งเด็กส่วนใหญ่มักคิดว่าการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวและความรุนแรงนั้นเป็นเรื่องปกติ และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตของเขาได้ (Colorosa, 2004) การมีประสบการณ์เกี่ยวกับความรุนแรงระหว่างพ่อแม่ส่งผลต่อพฤติกรรมรุนแรงและรังแกผู้อื่นในโรงเรียน ซึ่งเด็กเพศชายส่วนใหญ่มักจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวสูงกว่าเด็กเพศหญิง (Baldry, 2003) พฤติกรรมความก้าวร้าวและความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่เป็นแบบอย่างแก่ลูก และส่งผลต่อสภาพทางอารมณ์-จิตใจของเด็ก ซึ่งสามารถพัฒนาจนกลายเป็นปัญหาทางอารมณ์และในที่สุดทำให้เด็กมีพฤติกรรมรุนแรงและรังแกผู้อื่น (Espelage and Swearer, 2003) เด็กที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับความรุนแรงที่บ้านส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมความรุนแรง ก้าวร้าว และไปรังแกผู้อื่น (Langhrichsen et al, 2004) เด็กที่มีประสบการณ์จากการรับชมสื่อที่รุนแรงส่งผลให้มีการเลียนแบบพฤติกรรมเหล่านั้น โดยการแสดงพฤติกรรมรุนแรงต่อบุคคลรอบข้างในชีวิตประจำวัน ซึ่งเด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวและรุนแรงส่วนใหญ่จะเป็นเด็กเพศชาย (Zimmerman, Glew, Christakis, and Katon, 2005)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นภาวะกระทำที่แสดงออกต่อบุคคลอื่นให้ได้รับความเดือดร้อนทั้งทางกายและจิตใจด้วยการใช้กำลัง และวาจาที่ไม่เหมาะสม โดยมีสาเหตุมาจากปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ พันธุกรรม ความบกพร่องทางร่างกาย ความต้องการทางสังคม หรือความสำเร็จของบุคคลที่ไม่ได้รับการตอบสนอง ความต้องการความรักและการยอมรับ บุคลิกภาพส่วนบุคคล การเรียนรู้ และแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรม นอกจากนี้ พฤติกรรมก้าวร้าวยังมีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมทางบ้านและทางโรงเรียน รวมไปถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ผู้ปกครองและครูอีกด้วย ดังนั้นจึงควรได้มีการแก้ไขให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แสดงออกต่อเพื่อนหรือบุคคลอื่นไปในแนวทางที่เหมาะสมต่อไป